

BEGINNERS, DOORSTROMERS EN VEELPLEGERS CARRIÈRECRIMINALITEIT IN DE POLITIEREGIO HAAGLANDEN

Peter Versteegh, Janine Janssen en Wim Bernasco

Al in de jaren zestig van de vorige eeuw stelden Sutherland en Cressey dat de werkzaamheden van wat vandaag de strafrechtsketen wordt genoemd voor een groot deel zouden moeten worden gericht op recidivisten: 'This high rate of recidivism is extremely important, for it means that a large proportion of the crime committed can be attributed to repeaters' (1966: 666). Criminologen in binnen- en buitenland hebben het fenomeen keer op keer vastgesteld: een relatief kleine groep delinquenten is verantwoordelijk voor een relatief groot deel van de criminaliteit (zie onder meer Wolfgang e.a., 1972, 1978; Petersilia e.a., 1978; Walters, 1990; en verder Grapendaal en Van Tilburg, 2002: 215-219). In de praktijk van alledag zien politiemensen zich telkens geconfronteerd met deze 'carrièrecriminelen', 'stelselmatige daders' of 'veelplegers', verdachten die vaak jaren lang keer op keer worden aangehouden. De praktische implicatie van deze bevindingen is dat een aanzienlijke reductie van criminaliteit gerealiseerd kan worden door juist deze groep van het plegen van delicten te weerhouden.

Niet alleen de politie maar ook andere maatschappelijke organisaties, zoals de Raad voor Kinderbescherming en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, zien zich met deze problematiek geconfronteerd. Zie in dit verband de beantwoording van kamervragen in verband met het veiligheidsprogramma 'Naar een veiliger samenleving' (TK 2002-2003, 28 684, nr. 3: 22).

In de politieregio Haaglanden¹ wordt momenteel een analyse van veelplegers uitgevoerd. In dit artikel wordt verslag gedaan van de eerste resultaten.

ONDERZOEKSVRAGEN

Om tot een doeltreffende aanpak van veelplegers te komen is het van belang dat (aankomende) veelplegers kunnen worden onderscheiden van verdachten die géén criminele carrière (dreigen te) ontwikkelen. In dit verband onderscheidt de politie Haaglanden op grond van het totale aantal antecedenten drie categorieën verdachten: beginners, doorstromers en veelplegers. In Sprinkhuizen e.a (1996) is de basis gelegd voor deze typologie. Veelplegers werden toen nog 'routiniers' genoemd.

Met een beginner wordt een verdachte bedoeld die in totaal één of twee maal door de politie voor een misdrijf is aangehouden. Een doorstromer heeft inmiddels minimaal drie en maximaal tien aanhoudingen. Deze persoon lijkt af te glijden in een criminele carrière. Een veelpleger is een verdachte, die elf maal of vaker door de politie is aangehouden. De kans is aanmerkelijk dat deze delinquent er in het dagelijkse leven een criminele leefstijl op nahoudt.

¹ Onder de regio Haaglanden vallen de gemeentes: Den Haag, Delft, 's Gravenzande, Leidschendam-Voorburg, De Lier, Maasland, Monster, Naaldwijk, Pijnacker-Nootdorp, Rijswijk, Schipluiden, Wassenaar, Wateringen en Zoetermeer.

In dit artikel proberen wij onder meer antwoord te geven op de vraag hoeveel beginners, doorstromers en veelplegers in de periode 1996-2001 door de politie in Haaglanden werden aangehouden. Vervolgens schetsen wij een beeld van de achtergronden van verdachten uit de drie groepen in 2001. Daarbij wordt onder meer ingegaan op kenmerken van verdachten zoals leeftijd, geslacht en etnische achtergrond. Daarnaast komen ook specifieke aspecten van de criminele carrière aan bod zoals de leeftijd van de verdachte ten tijde van de eerste aanhouding en het type delict(en) waarvan de delinquent verdacht wordt.

Een belangrijke vraag is welke factoren ertoe bijdragen dat beginners zich tot veelplegers ontwikkelen. We proberen inzicht in deze materie te krijgen door te onderzoeken welke verdachten, tegen wie in 1996 voor het éérst een proces-verbaal werd opgemaakt, sindsdien niet meer met de politie in aanraking zijn geweest. Daarnaast willen wij weten welk deel van deze 'nieuwkomers' uit 1996 zich vanaf dat jaar tot medio 2002 tot doorstromer of veelpleger heeft ontwikkeld. Vervolgens nemen wij de recidive van de verschillende groepen verdachten nader onder de loep.

DATA

De hier gebruikte gegevens² zijn afkomstig uit het HerKenningsdienstSysteem (HKS) van de politie Haaglanden. Het HKS is een registratiesysteem van de politie dat als hulpmiddel bij de opsporing dienst doet. In dit systeem wordt gedetailleerde informatie opgeslagen over geverbaliseerde verdachten en gepleegde misdrijven. Van verdachten wordt onder andere de geboortedatum, de woonplaats, het geslacht, de nationaliteit, geboorteplaats en het delict opgenomen. De eenheid van observatie in de hier gerapporteerde analyses is een antecedent. Een antecedent betreft in het HKS een proces-verbaal, waarin één of meer misdrijven ten laste worden gelegd. Het aantal antecedenten van een persoon is min of meer gelijk aan het aantal keren dat die persoon is aangehouden op verdenking van één of meer misdrijven³. Het HKS lijkt als een antecedentensysteem het meest geschikt om (beginnende) criminele carrières van zowel jeugdige als volwassen delinquenten in beeld te brengen. Andere basisregistratiesystemen bij de politie leveren in dit verband beduidend minder bruikbare informatie op vanwege de kortere informatieperiode (maximaal vijf jaren) maar ook vanwege de veelal matige kwaliteit van de gegevens (zie Algemene Rekenkamer, 2003b: 34).

Het HKS kent ook zijn beperkingen, omdat het uitsluitend gegevens van delicten bevat als een proces-verbaal is opgemaakt. Het HKS gaat met andere woorden alleen over geregistreerde criminaliteit en wat het verdachtendeel betreft uitsluitend over opgehelderde criminaliteit⁴. Personen onder de twaalf jaar worden niet geregistreerd omdat bij die leeftijd de grens voor strafrechtelijke vervolging ligt. Na verloop van tijd wordt informatie van verdachten uit het

² Het navolgende is mede gebaseerd op: ABRIO, 2000: 10-17; Boerman e.a., 2002: 4-11; Grapendaal en Van Tilburg, 2002: 219-220).

³ De begrippen antecedenten en aanhoudingen worden derhalve in de tekst door elkaar gebruikt.

⁴ Vanwege de onvolledigheid zijn HALT-antecedenten uit het HKS-bestand verwijderd en niet bij de analyse betrokken.

HKS verwijderd. Wanneer dit gebeurt hangt af van de strafbedreiging van het delict en de eventuele recidive van de betreffende persoon. Ten gevolge van dit ‘opgeschonen’ kan er een vertekend beeld ontstaan van het aantal aangehouden verdachten in een bepaald jaar. In de hier gepresenteerde analyses is dit nauwelijks relevant, gezien de relatief korte periode die wij bestuderen.

BEGINNERS, DOORSTROMERS EN VEELPLEGERS – OMVANG, KENMERKEN EN MISDRIJVEN

In deze paragraaf beschrijven wij eerst de omvang van de drie categorieën in de periode 1996-2001. Daarna bespreken wij in hoeverre beginners, doorstromers en veelplegers zich van elkaar onderscheiden op grond van persoonskenmerken en kenmerken van hun criminele carrières.

Omvang van de categorieën

In 2001 werd door de politie Haaglanden in totaal 16.083 maal een verdachte terzake van misdrijf aangehouden. Het ging daarbij om 14.256 unieke personen⁵, waarvan 63,2 procent (N=9.008) als beginner te boek stond, 24,4 procent als doorstromer (N=3.482) en 12,4 procent (N=1.766) als veelpleger. In 1996 werd 15.548 maal een verdachte aangehouden. In totaal ging het om 13.685 unieke personen. In 1996 was de verdeling van het aantal verdachten over de verschillende categorieën nagenoeg gelijk: ruim zestig procent was beginner (N=8.606), bijna één kwart was doorstromer (N=3.326) en circa twaalf procent was veelpleger (N=1.753). In de tussenliggende jaren bleef de relatieve omvang van de categorieën min of meer gelijk. Dat betekent niet dat de groepen steeds uit dezelfde personen bestaan. Een aantal beginners uit 1996 behoort in latere jaren tot de doorstromers en een deel ontwikkelt zich vervolgens verder tot veelpleger. Het aandeel van de categorieën blijft echter constant omdat de plaatsen van degenen die ‘doorgroeien’ door nieuwelingen worden opgevuld.

Kenmerken⁶

In de periode 1996-2001 waren telkens de meeste veelplegers afkomstig uit de grootste gemeente van de regio. Uit tabel 1 blijkt dat in 2001 maar liefst 74,0 procent van alle aangehouden veelplegers afkomstig was uit Den Haag. Relatief weinig in Haaglanden aangehouden veelplegers waren afkomstig uit andere politieregio's, 6,6 procent. Ook uit ander onderzoek komt naar voren dat het fenomeen veelpleger vooral in de grote steden waarneembaar is. Zo wordt in de Landelijke Criminaliteitskaart geconstateerd dat de vier grote gemeenten 30 procent méér veelplegers herbergen dan het landelijk gemiddelde (Grapendaal en Van Tilburg, 2002: 224-225).

⁵ Iemand kan immers een aantal keren in één jaar worden aangehouden. Zo werd in 2001 één veelpleger maar liefst 27 maal aangehouden.

⁶ Alle in de tekst beschreven verschillen zijn statistisch significant.

Tabel 1: Aantal beginners, doorstromers en veelplegers per ultimo 2001 in de regio Haaglanden, naar woongemeente, geslacht, leeftijd, etnische achtergrond en leeftijd bij eerste antecedent (N=14.256).

	ANTECEDENTEN PER 31 DECEMBER 2001					
	1-2 beginner		3-10 doorstromer		11 of meer veelpleger	
	N	%	N	%	N	%
<i>Woongemeente</i>						
Den Haag	4.324	48,0	2.265	65,0	1.307	74,0
Overige (Haaglanden)	2.538	28,2	928	26,7	344	19,5
Buiten Haaglanden	1.881	20,9	268	7,7	107	15,8
Onbekend	265	2,9	21	0,6	8	2,1
<i>Geslacht</i>						
Vrouw	1.737	19,3	354	10,2	113	6,4
Man	7.271	80,7	3.128	89,8	1.653	93,6
<i>Leeftijd per 31-12-2001</i>						
12-17 jaar	1.180	13,1	249	7,2	12	0,7
18-24 jaar	2.231	24,8	950	27,3	194	11,0
25-44 jaar	3.938	43,7	1.861	53,4	1.252	70,9
45 jaar of ouder	1.659	18,4	422	12,1	308	17,4
<i>Leeftijd bij 1^e antecedent</i>						
12-17 jaar	1.599	17,8	1.419	40,9	1.084	62,1
18-24 jaar	2.138	23,7	1.064	30,6	454	26,0
25-44 jaar	3.758	41,7	884	25,5	204	11,7
45 jaar of ouder	1.510	16,8	105	3,0	3	0,2
<i>Etnische achtergrond</i>						
<i>12-24 jaar (bron: GBA)</i>						
Nederlands	1.477	43,3	416	34,7	42	20,4
Turks	236	6,9	90	7,5	13	6,3
Marokkaans	368	10,8	263	21,9	112	54,4
Surinaams	404	11,8	155	12,9	12	5,8
Antilliaans*	206	6,0	98	8,2	11	5,3
Overige	671	19,7	172	14,3	15	7,3
Onbekend	49	1,4	5	0,4	1	0,5
<i>25 jaar + (bron: HKS)</i>						
Nederlands	3.037	54,3	1.245	54,5	921	59,0
Turks	309	5,5	139	6,1	39	2,5
Marokkaans	210	3,8	155	6,8	137	8,8
Surinaams	567	10,1	345	15,1	262	16,8
Antilliaans*	212	3,8	141	6,2	105	6,7
Overige	1.262	22,5	258	11,3	96	6,2
<i>Harddruggebruik</i>						
Ja	34	0,4	143	4,1	713	40,4
Nee	8.974	99,6	3.339	95,9	1.053	59,6
Totaal	9.008	63,2	3.482	24,4	1.766	12,4

* Met inbegrip van Arubanen.

Bron: HKS/GBA

Dat mannen in de criminaliteit veruit in de meerderheid zijn, is algemeen bekend. In 2001 was 15,5 procent van alle verdachten van het vrouwelijke geslacht. Wanneer de drie verschillende groepen uit 2001 met elkaar worden vergeleken, valt op dat zich onder de veelplegers beduidend minder vrouwen bevinden (6,4 procent, n=113) dan onder de doorstromers (10,2 procent, n=354) en de beginners (19,3 procent, n=1.737).

Bij de veelplegers komen we relatief weinig (0,7 procent, n=12) minderjarigen tegen. Bij de doorstromers (7,2 procent, n=249) en de beginners (13,1 procent, n=1180) zijn dat er beduidend meer. Dat is ook logisch. Er is immers tijd nodig om een criminele loopbaan op te bouwen. Bij de doorstromers treffen we wel relatief vaak jongvolwassen (18-24-jarigen) delinquenten aan (27,3 procent, n=950). Van de veelplegers (n=194) kan elf procent tot de 18-24-jarigen worden gerekend. Circa 70 procent van de veelplegers in 2001 was tussen 25 en 45 jaar. Ook bij de doorstromers is de meerderheid van de verdachten (53,4%) tussen 25 en 45 jaar, terwijl bij de beginners bijna de helft (41,7%) tot die leeftijdscategorie behoort. De gemiddelde leeftijd van alle typen delictplegers ligt dan ook boven dertig jaar⁷.

De politie registreert van alle aangehouden verdachten het geboorteland en de nationaliteit. Op basis hiervan kan de etnische afkomst van verdachten van met name de eerste en tweede generatie allochtonen goed worden vastgesteld⁸. Bij de derde generatie is dat echter niet meer het geval, omdat de betreffende personen in Nederland zijn geboren en uitsluitend over de Nederlandse nationaliteit beschikken⁹. Daar dit vooral aan de orde is bij jeugdige en jongvolwassen allochtonen hebben wij ten aanzien van de 12-24 jarigen bij de Gemeentelijke Basisadministraties (GBA) het geboorteland van de ouders achterhaald¹⁰. In tabel 1 wordt deze leeftijdscategorie daarom afzonderlijk weergegeven. De tabel laat zien dat de percentages beginners, doorstromers en veelplegers tussen autochtone en allochtone verdachten enigszins verschillen. Onder de minderjarigen en jongvolwassenen hebben met name Marokkaanse verdachten relatief veel antecedenten op hun naam staan. Meer dan de helft van de jonge veelplegers (54,4 procent, n=112) is van Marokkaanse afkomst. De verschillen onder verdachten van 25 jaar en ouder zijn aanmerkelijk minder groot¹¹.

Verder is onderzocht hoe het bij de verschillende typen delinquenten met het gebruik van harddrugs is gesteld. Van de veelplegers is 40,4 procent (n=890) bij de politie bekend als harddrugsgebruiker. Slechts 4,1 procent (n=143) van de doorstromers staat op die manier bij de politie geregistreerd. Gemiddeld hebben de harddrugsgebruikers 41 antecedenten. De verdachten die niet als harddrugsgebruiker geregistreerd staan, hebben gemiddeld slechts 3,8 antecedenten. Overigens is waarschijnlijk het aantal gebruikers van harddrugs

⁷ Gemiddelde leeftijden: alle verdachten 32,1; beginners 31,9; doorstromers 31,0 jaar en veelplegers 35,8.

⁸ In de Landelijke Criminaliteitskaart wordt hier uitgebreid op ingegaan. Zie Boerman e.a., 1999: 91-92.

⁹ Indien delinquent gedrag (mede) kan worden beschouwd als indicatie voor achterliggende sociaal-maatschappelijke problemen is hier sprake van een belangrijk registratieprobleem. Specifieke risicogroepen kunnen dan namelijk met behulp van politiegegevens nog moeilijk achterhaald worden. Ook bij het vaststellen van de resultaten van beleid en aanpak levert de huidige politieregistratie problemen op.

¹⁰ In de GBA wordt de volgende 'ruime' definitie gehanteerd: indien één van de ouders niet in Nederland is geboren wordt het kind – ook al is het in Nederland geboren – automatisch tot de etnische groep van de niet in Nederland geboren ouder gerekend. Als beide ouders niet in Nederland geboren zijn dan wordt het kind ingedeeld bij de etnische groep van de moeder.

¹¹ Voor een meer diepgaande analyse van de jongerencriminaliteit in Haaglanden wordt verwezen naar Duchateau e.a. (2003).

in de praktijk hoger dan het aantal door de politie geregistreerde gebruikers, daar de politie nogal eens problemen heeft met het herkennen van gebruikers. Het gaat daarbij vaak om cocaïnegebruikers met relatief weinig politiecontacten of om jonge mensen die pas zijn begonnen met het gebruik van harddrugs. Er wordt geschat dat de politie na aanhouding een kwart van de gebruikers niet als zodanig registreert (Burger en Struben, 2001: 78).

Ook is nagegaan welke informatie politiegegevens ons geven over de aard van de criminele carrières van beginners, doorstromers en veelplegers in 2001. Maar liefst 62,1 procent van de veelplegers was minderjarig toen voor het eerst een proces-verbaal naar aanleiding van een misdrijf tegen hen werd opgemaakt, 26,0 procent was bij de eerste aanhouding jongvolwassen.

Als de gehele criminele carrière van alle in 2001 aangehouden verdachten in beschouwing wordt genomen, hadden de beginners met elkaar in totaal 11.065 antecedenten. Bij de doorstromers ging het om 18.021 antecedenten. De veelplegers werden in totaal maar liefst 58.250 maal aangehouden. Dit wil zeggen dat de veelplegers (12,4 procent van de gehele groep) in totaal 66,7 procent van alle antecedenten door de jaren heen voor hun rekening namen. Het gaat dan om 89.170 misdrijven. Deze scheve verdeling kan uiteraard deels worden verklaard door de duur van de criminele carrières van de verschillende typen verdachten. Verder in dit artikel zal evenwel blijken dat relatief veel beginners het na aanhouding door de politie bij één of enkele politiecontacten laten. Zij ontwikkelen kennelijk geen criminele carrière. De genoemde verdeling laat vooral zien dat een beperkt aantal verdachten jaar in jaar uit vele malen met de politie in aanraking komt. Er wordt in dit verband dan ook wel gesproken over 'draaideurcriminelen'.

De meeste feiten waarvan de verdachten uit 2001 ooit mee in verband zijn gebracht, vallen overigens in de categorie vermogensmisdrijven. Bijna alle veelplegers (98,6 procent, n=1.742) zijn ooit verdacht van een vermogensdelict zonder geweld. Dat geldt voor driekwart van de doorstromers (n=2.627) en éénderde van de beginners (n=3.126). Ongeveer zestig procent van de veelplegers (n=1.038) is ooit verdacht van een vermogensdelict met geweld. Eenvijfde van de doorstromers (n=731) en vier procent van de beginners (n=355) is ooit van een dergelijk feit verdacht. Ruim driekwart (n=1.350) van de veelplegers werd ooit verdacht van een geweldsmisdrijf. Dat gold voor bijna de helft van de doorstromers (n=1.720) en voor ongeveer eenvijfde (n=1.762) van de beginners¹².

RECIDIVE VAN NIEUWKOMERS

In het voorafgaande hebben wij beginners, doorstromers en veelplegers met elkaar vergeleken. De eerste groep is door de jaren heen verreweg het grootst. Een naar verwachting klein deel van de beginners ontwikkelt zich tot

¹² De landelijke criminaliteitskaart van 1999 laat zien dat met name bij 'gewelddadige vermogensdelicten' veelplegers met gemiddeld dertien antecedenten fors vertegenwoordigd zijn. Verder blijkt ook dat het percentage veelplegers onder de geweldsverdachten zestien procent is, terwijl dat voor dertien procent van de totale populatie verdachten geldt (Boerman e.a., 2002: 100-103).

veelpleger. In het navolgende onderzoeken wij welke verdachten in 1996 voor het eerst door de politie voor een of meer misdrijven een proces-verbaal kregen. De vraag is welke van deze nieuwkomers daarna, tot medio 2002, niet meer bij de politie terugkwamen en met een zekere mate van waarschijnlijkheid geen criminele leefstijl hebben ontwikkeld. Tabel 2 geeft een overzicht.

Tabel 2: Gemiddeld aantal antecedenten per medio 2002 van verdachten, die in 1996 een eerste antecedent hadden. Percentages beginners, doorstromers en veelplegers, aantallen verdachten naar woongemeente, geslacht, leeftijd bij eerste antecedent, etnische achtergrond en harddruggebruik.

ANTECEDENTEN PER MEDIO 2002						
	gemiddeld	1 beginner 5.462 %	2 beginner 897 %	3-10 doorstromer 831 %	11+ veelpleger 75 %	N
<i>Woongemeente</i>						
Den Haag	1.87	69,7	14,4	14,4	1,5	3.387
Overige (Haaglanden)	1.50	76,7	12,6	10,4	0,4	2.135
Buiten Haaglanden	1.40	85,8	7,6	6,0	0,6	1.743
<i>Geslacht</i>						
Vrouw	1.30	84,4	10,1	5,3	0,2	1.547
Man	1.77	72,7	13,0	13,1	1,3	5.718
<i>Leeftijd bij 1^e antecedent</i>						
12-17 jaar	3,04	48,9	17,4	28,7	5,0	1.089
18-24 jaar	1,70	69,8	15,6	14,0	0,5	1.528
25-44 jaar	1,40	80,5	11,2	8,0	0,3	3.287
45 jaar of ouder	1,21	89,3	7,5	3,1	0,1	1.361
<i>Etnische achtergrond*</i>						
Nederlands	1.53	77,6	11,8	10,2	0,5	4.437
Turks	1.96	69,9	12,2	16,2	1,7	345
Marokkaans	3,32	55,4	12,3	24,0	8,4	383
Surinaams	1,60	73,9	13,1	12,8	0,2	601
Antilliaans**	2,00	60,9	20,5	17,7	0,9	215
Overige	1,56	77,3	12,5	9,3	0,9	1.284
<i>Harddruggebruik</i>						
Ja	6,98	32,1	11,3	34,0	22,6	53
Neen	1,61	75,5	12,4	11,3	0,9	7.212
Totaal	1,67	75,2	12,3	11,4	1,0	7.265

* De etnische achtergrond is niet gecorrigeerd met behulp van GBA-informatie, omdat de politie Haaglanden in 1996 deze gegevens nog niet bij de analyses betrok.

** Met inbegrip van Arubanen.

Bron: HKS

In 1996 kregen in totaal 7.265 verdachten voor het eerst een proces-verbaal naar aanleiding van een misdrijf. Een grote meerderheid, drie van de vier nieuwkomers (75,2 procent) uit 1996, blijkt daarna tot medio 2002 niet meer met de politie in aanraking te zijn geweest. Als de leeftijd in beschouwing wordt genomen is hierbij overigens sprake van grote verschillen. Ongeveer de helft (51,1 procent) van de minderjarigen recideerde namelijk minimaal eenmaal, bij de jongvolwassenen blijkt 30,2 procent later nogmaals door de politie te zijn aangehouden. Een overgrote meerderheid (89,3 procent) van de oudere verdachten (45+ jaar) lijkt echter na de eerste aanhouding te zijn gestopt¹³. In 2001 bleek 87,5 procent van alle nieuwkomers uit 1996 nog steeds als beginner te boek te staan. Bij de verdachten die in 1996 ouder waren

dan 45 jaar is zelfs 96,8 procent nog steeds beginner. Voor zover de politie daar zicht op heeft, is hun criminele carrière op zijn minst langdurig onderbroken of (hopelijk) gestopt. Relatief veel vrouwelijke verdachten (84,4 procent) stoppen na de eerste aanhouding in 1996.

Als de etnische achtergrond in beschouwing wordt genomen, blijkt ook sprake te zijn van aanmerkelijke verschillen. Relatief veel Marokkaanse (44,6 procent) en Antilliaanse (39,1 procent) verdachten recidiveren na hun eerste antecedent. Twee van de drie harddrugsgebruikers komt na de eerste aanhouding in 1996 opnieuw met de politie in aanraking, terwijl bijna 75 procent van de niet-gebruikers lijkt te zijn gestopt.

Tot slot zijn we nagegaan welke nieuwkomers uit 1996 zich medio 2002 uiteindelijk tot veelplegers hebben ontwikkeld. Dat blijkt bij slechts een procent van hen (n=75) het geval te zijn. Maar liefst 72 procent (n=54) van deze nieuwe veelplegers was ten tijde van de eerste aanhouding in 1996 minderjarig. Circa tien procent (n=8) bevond zich in de leeftijdscategorie 18-24 jaar. Onder de nieuwe aanwas bevonden zich slechts drie vrouwen. Zestien procent (n=12) stond bij de politie als harddrugsgebruiker bekend. Bijna dertig procent (n=22) was van Nederlandse komaf en circa veertig procent (n=32) van Marokkaanse origine¹⁴.

RECIDIVE NADER BEKEKEN

Een belangrijke grond voor de (strafrechtelijke) afhandeling van aangehouden verdachten is het voorkomen van recidive (zie onder andere Jörg en Kelk, 1994: 316). Tot zover is recidive door ons vooral beschreven vanuit het perspectief van criminele carrières. In het navolgende onderzoeken wij in hoeverre 'korte-termijn recidive' indicatief is voor recidive op de langere termijn. Daarna besteden wij aandacht aan de zogeheten recidivemaat met behulp waarvan recidive per jaar kan word bekeken en vergeleken.

KORTE-TERMIJN RECIDIVE

Van alle personen die in 1996 werden aangehouden, is nagegaan in hoeverre de recidive in 1996 samenhangt met eventuele recidive vanaf 1996 tot medio 2002. De uitkomst van deze analyse is samengevat in tabel 3. De kans dat lange-termijn recidive uitblijft indien er geen sprake is van korte-termijn recidive is 83 procent. De kans dat er lange-termijn recidive optreedt als er sprake is van korte-termijn recidive bedraagt daarentegen 57 procent. Tabel 3 laat ook zien dat

13 Let op: Bij de minderjarige verdachten zijn eventuele politiesepts en HALT-verwijzingen niet meegeteld. Het gaat uitsluitend om jongeren, die in 1996 hun éérste proces-verbaal kregen. Bij vergelijking van minderjarige verdachten met meerderjarige verdachten dient hiermee terdege rekening te worden gehouden.

14 De verschillen in recidive, die blijkens tabel 2 tussen de categorieën verdachten blijkt te bestaan, worden zonder uitzondering bevestigd door de hier niet gerapporteerde uitkomsten van een multivariaat Poisson regressiemodel (Greene, 1997: 931-946) waarin het aantal recidivedelicten gemodelleerd wordt als functie van alle in tabel 2 vermelde verdachtenkenmerken in hun onderlinge samenhang. De verschillen tussen categorieën zijn dus op te vatten als zelfstandige effecten. De uitkomsten van het multivariate model zijn bij de auteurs te verkrijgen.

het gemiddelde aantal nieuwe aanhoudingen na 1996 (Rg-1997) van degenen die in 1996 eenmalig werden aangehouden 0,91 bedraagt. Degenen die in 1996 meermalen werden aangehouden, kwamen na 1996 gemiddeld ruim 5 keer met de politie in aanraking. Deze kengetallen geven aan dat korte-termijn recidive een redelijk goede indicatie lijkt voor lange-termijn recidive.

Tabel 3: De relatie tussen korte-termijn recidive en lange-termijn recidive. Aantallen daders naar recidive in 1996 en recidive na 1996, en gemiddeld aantal aanhoudingen na 1996 (Rg-1997)*

		Recidive na 1996		N	Rg-1997*
		Nee	Ja		
Recidive binnen 1996	Nee	9.414 (83%)	1.909 (17%)	13.323	0,91
	Ja	1.010 (43%)	1.352 (57%)		
			10.424 (76%)	3.261 (24%)	13.685

* Rg-1997 = registratiegemiddelde vanaf 1996
Bron: HKS Haaglanden

DE RECIDIVEMAAT

Met de periodieke vaststelling van de jaarlijkse recidive van aangehouden verdachten kan zicht worden verkregen op de mogelijke effectiviteit van de aanpak. Nadrukkelijk gaat het dan niet uitsluitend om de prestaties van de politie, maar om het resultaat van de gezamenlijke inspanningen die werden geleverd door alle bij strafrechtketen betrokken organisaties en instanties. In dit verband is niet alleen relevant of er al dan niet gerecidiveerd wordt. Ook de mate van recidive is relevant: verminderde recidive kan immers een resultaat zijn van de gevolgde aanpak.

Het is mogelijk op basis van de politiegegevens een zogeheten 'recidivemaat' te berekenen (Duchateau e.a., 2003: 63; zie ook: Blumstein e. a., 1986: 18-20). Het percentage recidivisten in het peiljaar wordt dan vermenigvuldigd met het gemiddeld aantal antecedenten van deze recidivisten in hetzelfde peiljaar. Ter verduidelijking: stel dat in 2001 twintig procent van de verdachten in de regio Haaglanden recidiveert en dat de recidivisten gemiddeld voor vijf antecedenten verantwoordelijk worden geacht. Dan wordt de recidivemaat als volgt berekend: $20 \times 5 = 100$. Door dit voor verschillende achtereenvolgende jaren te bekijken is het mogelijk inzicht te krijgen in recidive door de jaren heen. In de onderstaande tabel wordt de recidive en de recidivemaat van aangehouden verdachten van 1996 tot en met 2001 weergegeven. Tabel 4 geeft een overzicht.

Tabel 4: Recidive binnen peiljaar 1996-2001

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
A. Recidivisten in %	17,3	16,5	16,5	16,7	16,0	16,2
B. Mate van recidive	3,13	3,04	3,05	3,00	3,02	3,03
C. Recidivemaat (A x B)	54,2	50,2	50,6	50,2	48,3	48,9

Bron: HKS Haaglanden

Uit de tabel blijkt dat het aandeel recidivisten in de afgelopen jaren enigszins is afgenomen. De mate van recidive daalde sedert 1996 eveneens licht. Hiermee daalde de recidivemaat in de regio Haaglanden vanaf 1996 van 54,2 naar 48,9 in 2001. Het is mogelijk dat 1996 een uitschieter was. Ook als 1997 als uitgangsjaar wordt genomen, is sprake van een dalende recidivemaat.

De recidive van de verschillende groepen verdachten kan overigens fors verschillen. Tabel 5 laat zien dat in 2001 slechts 9,1 procent (onder A) van de beginners in hetzelfde jaar recidiveerde. Tegen hen werd gemiddeld 2,4 maal (onder B) proces-verbaal opgemaakt. Voor de doorstromers gold dat in 2001 in totaal 25,7 procent recidiveerde met gemiddeld 2,8 aanhoudingen. In 2001 recidiveerde echter bijna de helft (49,0 procent) van alle veelplegers. Het gemiddelde aantal antecedenten van de veelplegers was in dat jaar 4,0. De recidivematen van beginners, doorstromers en veelplegers verschilden daarmee aanzienlijk van elkaar, namelijk respectievelijk 22,1; 71,3 en 196,5. Tabel 5 toont ook dat in 2001 op basis van de recidivemaat (onder C) vooral doorstromers (71,3) en veelplegers (196,5), minderjarige nieuwkomers (85,5), Marokkaanse (98,7) en Antilliaanse (81,4) verdachten en harddrugsgebruikers (236,9) op jaarbasis vaker dan gemiddeld (48,9) met de politie in aanraking komen. Deze categorieën verdachten verdienen ter voorkoming van recidive veel (preventieve) aandacht. Tegelijkertijd laat de tabel zien dat ten opzichte van 1996 de recidivemaat van deze groepen is afgenomen, behalve als het om Antilliaanse verdachten gaat.

KANTEKENING – DE PRESTATIEPARADOX

Als bij de ontwikkeling en evaluatie van criminaliteitsbeleid gebruik wordt gemaakt van de beschreven typologie en maten voor recidive moet rekening worden gehouden met de ‘prestatie-paradox’ (Wittebrood, 2002). Het gaat hier om het verschijnsel dat de geregistreeerde criminaliteit en daarmee ook de geregistreeerde recidive toeneemt wanneer de effectiviteit van de opsporing wordt vergroot. Meer aandacht voor opsporing en recherche zal zowel het aantal doorstromers als het aantal veelplegers in eerste instantie doen toenemen. De typologie is immers gebaseerd op het aantal aanhoudingen van betreffende verdachten. Hetzelfde geldt ook voor de korte-termijn recidive en de recidivemaat. Deze zullen logischerwijze omhoog gaan bij verhoging van de pakkans. Daar staat juist tegenover dat door detentie van veelplegers hun mogelijkheden voor recidiveren drastisch afnemen. Een effectief criminaliteitsbeleid zal naar verwachting echter uiteindelijk wel leiden tot een structurele afname van recidive, die kan worden herkend in de aanhouding van minder doorstromers en veelplegers en ook in een lagere recidivemaat. Voor de vaststelling van de effectiviteit van het beleid blijft het verstandig om een reeks betekenisvolle indicatoren naast elkaar te gebruiken, die elkaar onderling aanvullen (zie ook In 't Veld e.a., 2002: 86 en Algemene Rekenkamer, 2003: 36 e.v.).

Tabel 5: Recidive binnen peiljaar naar type verdachte aan het begin van het peiljaar, geslacht, leeftijd per 31 december van het peiljaar, leeftijd bij eerste antecedent, etnische afkomst en harddrugsgebruik.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2001	
	C	C	C	C	C	C	B	A
<i>Type verdachte per 1/1</i>								
Beginner	24,6	23,0	22,4	22,2	21,7	22,1	2,4	9,1
Doorstromer	82,6	74,5	79,3	73,9	66,9	71,3	2,8	25,7
Veelpleger	205,8	187,0	194,5	199,9	199,2	196,5	4,0	49,0
<i>Geslacht</i>								
Vrouw	27,7	29,1	26,1	26,3	27,4	24,8	2,7	9,1
Man	59,4	53,8	54,7	54,1	52,0	53,4	3,1	17,4
<i>Leeftijd per 31/12</i>								
12-17	67,8	66,8	57,9	51,8	52,0	53,9	2,5	21,3
18-24	59,7	53,7	52,5	48,6	46,1	45,4	2,6	17,1
25-44	59,6	56,2	58,0	60,0	55,3	57,2	3,4	17,0
45+ jaar	22,7	19,4	22,5	22,3	28,1	26,7	2,9	9,3
<i>Leeftijd bij 1^e antecedent</i>								
12-17	102,6	93,3	91,0	88,3	85,1	85,5	3,0	28,0
18-24	59,6	55,9	55,8	53,8	49,8	48,5	3,0	16,0
25-44	27,8	26,3	29,2	30,4	28,8	30,9	3,1	10,0
45+ jaar	9,8	10,4	9,3	8,3	10,6	10,6	2,3	4,5
<i>Etnische afkomst</i>								
Nederlands	47,5	43,8	43,5	41,2	40,2	40,8	2,9	14,0
Turks	50,6	46,4	43,2	34,3	46,9	40,2	2,9	14,1
Surinaams	66,3	60,2	65,0	70,7	67,0	67,7	3,4	19,9
Antilliaans	77,9	86,5	80,0	75,7	75,5	81,4	3,2	25,6
Marokkaans	107,2	103,2	101,1	98,5	94,2	98,7	3,3	29,8
Overige	41,9	36,6	38,9	44,2	35,0	34,1	2,8	12,2
<i>Harddrugsgebruik</i>								
Drugsgebruiker	257,4	234,6	240,3	246,0	243,4	236,9	4,4	53,9
Geen drugsgebruiker	35,9	34,5	35,5	35,7	35,1	36,4	2,7	13,6
Totaal	54,2	50,2	50,5	50,2	48,3	48,9	3,0	16,2

Bron: HKS Haaglanden

SLOT

Op basis van uitsluitend politiegegevens kan naar ons oordeel moeilijk een uitspraak worden gedaan welke specifieke groep delinquenten verantwoordelijk is voor de meeste criminaliteit. Tenslotte is van slechts een fractie van de totale criminaliteit de dader bij de politie bekend. In ander criminologisch onderzoek is evenwel herhaaldelijk vastgesteld dat een relatief kleine groep recidivisten verantwoordelijk is voor relatief véél criminaliteit.

Politiegegevens kunnen wel heel goed een bijdrage leveren aan het herkennen van categorieën verdachten, die keer op keer met de politie in aanraking komen. Het gaat dan met name om personen, die kennelijk een criminele carrière hebben ontwikkeld: de 'veelplegers' of degenen die dreigen af te glijden naar een criminele loopbaan: de 'doorstromers'. Als het voorkómen van recidive een belangrijke peiler is onder het huidige criminaliteitsbeleid, zijn in dit verband betrouwbare politiegegevens over criminele loopbanen van fundamenteel belang. Het HKS van de politie lijkt op dit moment de meest geschikte informatiebron om (beginnende) criminele carrières van zowel jeugdige als volwassen delinquenten in beeld te brengen.

Op basis van onze onderzoeksgegevens kunnen wij het volgende profiel van de veelpleger schetsen: het gaat hoofdzakelijk om mannen. Relatief veel veelplegers zijn bij de politie bekend als harddrugsgebruikers. Doorgaans zijn het personen die al op jonge leeftijd met de politie in aanraking komen, wat overigens niet wegneemt dat jongeren onder de veelplegers zijn ondervertegenwoordigd. Een criminele loopbaan opbouwen kost nu eenmaal tijd. De gemiddelde leeftijd van de veelplegers is dan ook relatief hoog. Bijna 90 procent is 25 jaar of ouder. Onder de oudere veelplegers zijn autochtone verdachten oververtegenwoordigd, terwijl het bij de relatief kleine groep jeugdige en jongvolwassen veelplegers vaak gaat om allochtone verdachten, met name Marokkaanse jongeren.

Uit onze analyse blijkt verder dat maar liefst driekwart van alle verdachten in de vijf jaar na het eerste proces-verbaal in 1996 niet opnieuw met de politie in aanraking komt. Met name oudere nieuwkomers recidiveren relatief weinig. Onder degenen die wel opnieuw worden aangehouden, zijn vooral minderjarigen oververtegenwoordigd. Ook Marokkanen, Antillianen en harddrugsgebruikers recidiveren relatief vaak. Tegelijkertijd laat onze analyse zien dat de recidive van juist deze groepen, behalve als het om de Antilliaanse verdachten gaat, sedert 1996 wel is afgenomen. Slechts een procent van de nieuwkomers in 1996 behoort medio 2002 tot de veelplegers, drie van de vier veelplegers waren in 1996 minderjarig.

De bevindingen lijken te pleiten voor een tweesporenbeleid. Enerzijds dient de aandacht gericht te worden op verdachten die zich reeds tot veelpleger hebben ontwikkeld. Daarbij moeten we ons realiseren dat er wellicht verschillende groepen veelplegers bestaan (zoals harddrugsgebruikers of psychisch gestoorden) die allen een eigen aanpak behoeven. Belangrijkste vraag is: *wat werkt voor wie het best?* Anderzijds verdienen jeugdigen die dreigen af te glijden naar een heuse criminele carrière veel aandacht. De kans bestaat immers dat juist deze jongeren zich alsnog tot veelplegers ontwikkelen. Tegelijkertijd bestaat wellicht nog ontvankelijkheid voor preventie. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) stelt in dit verband: 'Naarmate meer van deze jongeren op het rechte pad kunnen worden gebracht, zal de samenleving in de toekomst veel narigheid bespaard blijven' (WRR, 2002: 231). Vooral het op jonge leeftijd in aanraking komen met de politie duidt op een risicofactor. Tot slot blijkt dat korte-termijn recidive, hernieuwde aanhoudingen binnen één jaar, een belangrijke indicatie vormt voor toekomstige recidive.

Sutherland en Cressey hebben wat ons betreft gelijk met hun constatering dat een groot deel van de geregistreerde criminaliteit voor rekening komt van een verhoudingsgewijs kleine groep notoire recidivisten. Een reactief beleid, gericht op de aanpak van veelplegers, is zeker noodzakelijk. Een pro-actief beleid, gericht op het voorkomen dat doorstromers uiteindelijk veelplegers worden, is een investering die pas op de langere termijn vruchten af zal werpen, maar die naar ons oordeel onontbeerlijk is om te komen tot een veiliger samenleving.

LITERATUUR

- ABRIO (2000) *170.000 verdachten (en hun kenmerken) Landelijke Verdachtenkaart 1998; eerste aanzet*. Woerden: Werkgroep Landelijke criminaliteitskaart m.m.v. WODC en KLPD/DR
- Algemene Rekenkamer (2003a) *Zicht op taakuitvoering politie*, Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Algemene Rekenkamer (2003b) *Uitwisseling van opsporings- en terrorisme-informatie*, Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Blumstein, A., J. Cohen, J.A. Roth & Ch.A. Visher (ed.) (1986) *Criminal careers and career criminals. Volume I*, Washington D.C.: National Academy Press.
- Boerman, F., W. van Tilburg & M. Grapendaal (2002) *Landelijke criminaliteitskaart 1999. Aangifte- en verdachtenanalyse op basis van HKS-gegevens*, Zoetermeer: KLPD.
- Burger, I. & H. Struben (2001) *Haagse Harddruggebruikers. Het bereik van politie en verslavingszorg in 1996-1998 en veranderingen ten opzichte van 1993-1995*, Den Haag: GGD.
- Duchateau, I., H. Ferwerda & P. Versteegh (2003) *Jongerencriminaliteit in de regio Haaglanden III. Een analyse (2000-2001) van de omvang, aard en achtergronden*, Den Haag: Advies- en Onderzoeksgroep Beke/Politie Haaglanden (Analyse en Research).
- Grapendaal, M. & W. van Tilburg (2002) 'Veelplegers in Nederland', in: *Tijdschrift voor Criminologie*, 44 (3): 214-230.
- Greene, W.H. (1997) *Econometric Analysis*, Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall.
- Jörg, N. & C. Kelk (1994) *Strafrecht met mate*, Arnhem: Gouda Quint.
- Petersilia, J., P.W. Greenwood & M. Lavin (1978) *Criminal careers of habitual felons*, Washington D.C.: U.S. Government Printing Office.
- Sutherland, E.H. & D.R. Cressey (1966) *Principles of criminology*, Philadelphia: J.B. Lippincott Company.
- Sprinkhuizen, F.J.P. & C.H.M. van Oosterwijk (1996) *Jeugdige delictplegers in de regio Haaglanden. Profiel-analyse*, Den Haag: Politie Haaglanden (Analyse & Research).
- Veld, R.J. in 't, F.A. Beemer, W. de Haan, L. Mertens, E. Romein & M.A.R van Roost (2002) *Vooruitgang of regendans? Evaluatie Beleids- en Beheerscyclus Politie*, Bestad i.s.m. Berenschot Procesmanagement.
- Walters, G.D. (1990) *The criminal lifestyle*, Newbury Park: Sage Publications.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2002) *De toekomst van de nationale rechtsstaat*, Den Haag: Sdu uitgevers.
- Wittebrood, K. (2002) 'De prestatieparadox van politie en justitie', in: Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) *Averechtse effecten*, Den Haag: SCP: 63-67.
- Wolfgang, M.E., R.M. Figlio & T. Selin (1972) *Delinquency in a birth cohort*, Chicago: University of Chicago Press.
- Wolfgang, M.E., T.P. Thornberry & R.M. Figlio (1987) *From boy to man, from delinquency to crime*, Chicago: University of Chicago Press.